

USTNA ZGODOVINA LUISE PASSERINI IN RAZISKOVANJE MIGRACIJ V KONTEKSTU SUBJEKTIVNOSTI

Mirjam Milharčič Hladnik¹

COBISS 1.02

IZVLEČEK

Ustna zgodovina Luise Passerini in raziskovanje migracij v kontekstu subjektivnosti²

Ob izidu prvih izbranih besedil zgodovinarke in teoretičarke Luise Passerini v slovenskem jeziku se besedilo posveti prikazu njenih teoretskih in metodoloških utemeljitev koncepta subjektivnosti in intersubjektivnosti. V kontekstu migracijskih študij prikaže uporabnost ustne zgodovine in uporabe avto/biografskih virov pa tudi nujnost razumevanja konceptov subjektivnosti in intersubjektivnosti pri tem. Opozarja na raznolike načine proučevanja migracij, ki tudi pri nas počasi razkrivajo subjektivne izkušnje migrantskega procesa tako pri slovenskih izseljencih in izseljenkah kot tudi pri priseljencih in priseljenkah v slovenskem prostoru.

KLJUČNE BESEDE: ustna zgodovina, življenjske pripovedi, migracije, subjektivnost, intersubjektivnost.

ABSTRACT

Oral history of Luisa Passerini and the researching of migration in the context of subjectivity

As the first selected works of a historian and theoretician Luisa Passerini has been just published in Slovenian language, the text intends to outline her theoretical and methodological argumentation of two concepts: subjectivity and intersubjectivity. It shows the applicability of the oral history and the auto/biographical material in the context of migration studies. While using the methods of oral history and using the auto/biographical material, the text shows why a researcher needs to understand the concepts of subjectivity and intersubjectivity. Some examples of recent migration case studies that include the subjective experiences of Slovenian emigrants and immigrants in Slovenia are also given.

KEY WORDS: oral history, life narratives, migrations, subjectivity, intersubjectivity.

UVOD

Koncept subjektivnosti, ki je bolj dinamičen, spremenljiv in fluiden kot koncept

¹ Dr. sociologije, doc. sociologije, višja znanstvena sodelavka, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana; el. pošta: hladnik@zrc-sazu.si.

² Besedilo je delni rezultat raziskovalnega projekta L6-2203 *Ustvarjanje spomina in ohranjanje kulturne identitete med slovenskimi izseljenci in njihovimi potomci*, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS.

identitete, je uporaben na različnih disciplinarnih poljih raziskovanja, nepogrešljiv in nujen pa je prav pri migracijskih študijah. Najprej zaradi tega, kar opozarja Passerinijeva, to je sama definicija migrantov, potem pa zaradi znanstvene (zlo)rabe tega termina, ki iz definicije izhaja:

Koncept subjektivnosti je v študije migracij vpeljal velike metodološke preobrazbe: najaktualnejša dela se ukvarjajo s temo vznika novih oblik subjektivnosti v migracijskem procesu in z njihovo ‚začasno artikulacijo znotraj ali po zaslugi križajočih se okrožij subjektivacije‘ – bodisi kolektivne ali individualne. S te perspektive je ‚migrantska subjektivnost istočasno strategija pisave in proces razdelave poimenovanja »migrant«, v kolikor zgodovinska analiza vsekozi meri tudi na prikazovanje nelagodja in nemoči, ki sta implicitna procesu opredelitve migrantov. Pri takšnem pristopu se dobro vidi, kako ideja subjektivnosti hkrati preoblikuje objekt in subjekt zgodovinopisne prakse. (Passerini 2008: 228)

Teoretske in metodološke izpeljave subjektivnosti in intersubjektivnosti, o katerih piše Luisa Passerini v svojih številnih delih, je v kontekstu migracijskih študij vredno natančneje predstaviti.

SUBJEKTIVNOST IN INTERSUBJEKTIVNOST

Bolj kot pri kateremkoli drugem družbenem fenomenu je znanstveno raziskovanje migracij podrejeno politiki. Razlog je v tem, da gre za fenomen, ki je v vseh oblikah, demografskih, ekonomskih, socialnih, kulturnih in političnih, pripet na vzpostavljanje in krepitev razmerij hegemonije in eksploatacije. Fenomen migracij se je zaradi političnih in ekonomskih potreb razbil na dva ločena dela in se v okviru različnih znanstvenih disciplin začel proučevati na ločenih področjih izseljevanja in priseljevanja. Na tak način je bil vzpostavljen redukcionističen pristop, ki omogoča povsem različne premisleke iz različnih gledišč. Vzpostavljena je bila znanstvena terminologija, ki je legitimirala politično ideološke diskurze, v katerih so postali priseljenci v Evropo – denimo Afričani in muslimani - nosilci problemov in zla, evropski izseljenci in kristjani v zgodovinskem in sodobnem kontekstu – denimo v Afriko – pa nosilci napredka in razvoja. Različni in ločeni načini proučevanja »njih«, ki prihajajo, in »naših«, ki odhajajo ali so odhajali, so vzpostavili logiko ločenih gledišč, zaradi katerih so potrebni resni napor, če hočemo zagledati fenomen migracij v njihovi večdimenzionalni kompleksnosti. Izseljenci so v primeru, da so »naši«, iz »naše« perspektive seveda razumljeni kot dobri priseljenci, ki zaslužijo pomoč države pri integraciji in popolno spoštovanje njihove etnične in kulturne ter religiozne identitete. V primeru priseljencev na tla Evrope (in Slovenije) je razumevanje migrantov kot ljudi ukinjeno. Definicija priseljencev, iskalcev azila ali prisilnih priseljencev temelji na postopku dehumanizacije. Priseljence tako politika, ekonomija kot tudi znanstvene vede največkrat zreducirajo na krepke roke, močne noge ali spretno

prste; razumejo jih kot stroje, za katere je treba priskrbeti energijo, sicer pa se njihovo učinkovitost izmeri in se jih po potrebi zamenja. Iskalci azila so zvedeni na nevarne poljude, ki jih je treba zapreti v zapore in strogo nadzorovati, postopke za pridobitev azila pa podaljšati v neskončnost. Razčlovečenje prisilnih priseljencev vključuje prepoved dela in popolno odvisnost od socialnih pomoči v imenu človekoljubja in humanosti.

Če izpustimo politiko, makroekonomske izračune in medije, lahko rečemo, da migrante znotraj znanstvenih ved šele pristop, ki jim prizna subjektiviteto, učloveči. Od tod subverzivnost uporabe avtobiografskih virov in metod v ustni zgodovini, kvalitativni sociologiji, etnoloških študijah, socialni antropologiji in študijah spolov. Ideja subjektivnosti objekt znanstvene prakse učloveči, to pa je še posebej pomembno pri marginaliziranih, odrinjenih, spregledanih, pozabljenih skupinah. Tako dobimo iz objektov subjekte raziskovanja, iz migrantov ženske, moške in otroke, iz fenomenov njihove akterje in iz informantov sodelavce in interpretatorje.

Med avtorji, ki so v zadnjih treh desetletjih opozarjali na pomembnost subjektivizacije »objektov« raziskovanja, je vidnejšo vlogo odigrala Luisa Passerini. Knjiga njenih izbranih spisov, *Ustna zgodovina, spol in utopija*, je spomladi izšla v slovenščini. Delo italijanske zgodovinarke je vredno posebne pozornosti zaradi več razlogov. Prvi razlog je njen prispevek k razvoju ustne zgodovine ter ženskih študij v Italiji in Evropi; drugi je teoretsko in metodološko prevrednotenje znanstvenega ukvarjanja s posamezniki in kulturnimi fenomeni v zgodovini in sedanjosti; in tretji razlog je nedvomno trdna postavitev subjektivnosti in intersubjektivnosti kot privilegirane teme (samo)raziskovanja. Njene številne raziskave in razprave, knjige in študije povezuje tema intersubjektivnosti na različnih ravneh. Kot pravi:

Spomin in utopija označujeta dve različni drži subjekta, ena je obrnjena v preteklost, druga v prihodnost, stična točka obeh pa je trdno usidranje v sedanjosti. Obema pozicijama je skupna kritičnost v odnosu do aktualnega položaja, ki spričo spodbud, izvirajočih iz preteklosti in prihodnosti, vzpostavlja mobilnost usidranja. To je možno le na podlagi koncepcije subjekta, ki ni unitaren, temveč avtorefleksiven, sposoben avtorefleksije in avtoironizacije [...]; intersubjektivnost je vraščena v njegovo konstituiranje, oziroma drugače rečeno, razmerje z drugim je konstitutivno za subjekt. (Passerini 2008: 224)

SPOLNO OBELEŽENE MIGRACIJE

Zakaj se nam zdijo ti razmisleki tako pomembni? Od šestdesetih let prejšnjega stoletja dalje se znanost na marginah različnih ved »demokratizira«. Izraz je uporabil Paul Thompson (1988) za zgodovinopisje, a ga lahko uporabimo za vse tiste premike pozornosti, metod in interpretacij, ki so v zadnjih desetletjih proizvedle nove fokuse na različnih področjih raziskovanja. Med njimi so ženske zagotovo med najbolj vidnimi in izostrenimi skupinami, sledijo pa rasne, etnične in spolne manjšine, marginalizirane

skupine, »navadni« ali »mali ljudje«, migranti, njihova vsakdanja življenja, izkušnje, interpretacije, spomini, dnevniki. V sedemdesetih letih je na primer Abdelmalek Sayad (2004), raziskovalec alžirskih migracij, razlagal, da mora biti sociologija migracij samorefleksivna, kar pomeni, da je vsaka raziskava migracijskih fenomenov hkrati socialna zgodovina teh fenomenov in hkrati socialna zgodovina diskurzov raziskovanj fenomena migracij. To je prav razmislek, na katerega opozarja Passerinijeva s konceptom intersubjektivnosti. Gre za fokus, v katerega se morata postaviti raziskovalec in raziskovalka sama. Kot pravi Liz Stanley, raziskovalka avto/biografskih virov in metod v okviru ženskih študij, gre za zavračanje objektivnosti, ki postavlja pisca in bralca v navidežno enakopraven položaj. Namesto tega Stanleyeva zahteva jasno artikulirano ideološko in socialno gledišče »producenta vednosti«, izpostavljenost procesa produkcije pisanja in vednosti očem bralstva (Stanley 1992). Kot sem nakazala, lahko razlago tega fokusa in temo intersubjektivnosti razloži prav presečišče študij spolov in migracij.

Luisa Passerini je vodila mednarodno raziskavo migrantk, ki je bila nedavno opravljena v več evropskih državah, vključevala pa je pripovedi tako migrantk kot prebivalk držav, kamor so se ženske priselile. Z metodami ustne zgodovine je skupina raziskovalk preučevala, kakšne oblike subjektivnosti proizvajajo sodobne oblike mobilnosti pri migrantkah iz nekdanje Vzhodne Evrope (zdaj del Evropske unije) in pri ženskah v družbah, kamor se migrantke priseljujejo, to so države nekdanje Zahodne Evrope (zdaj prav tako del Evropske unije). Pripovedi so se zgostile okrog človeških razmerij in komunikacije, ljubezni in dela. Pri tem se je pokazalo, da predstavlja vsakodnevna komunikacija za migrantke osrednji prostor sreče in ključno prizorišče sprejetosti. Presenetljiva je tudi podoba pripadnosti kulturi in domu kot kategorijah, ki ju prevladujoče raziskave in teorije o migracijah razumejo kot edninske kategorije. Iz pripovedi, zbranih v omenjeni raziskavi, je mogoče razbrati, da so oblike pripadnosti številne, pluralne, in da je dom množinski samostalnik:

Možnost posedovanja različnih osebnih dokumentov in izkustvo prehajanja več zaporednih nacionalnih meja ustvarita način mišljenja, ki omogoči spremembe migrantove identitete in občutka pripadnosti. Za nekatere vprašane ženske je dom v množini, za druge jih je več hkrati. To pomeni, da nimajo premočrtne identifikacije z eno samo nacionalnostjo. (Passerini et al. 2004: 13)³

S tem v zvezi raziskava poudarja, da so kulture (tudi tukaj je treba uporabljati množinsko obliko) prizorišča bitk, kjer se oblikujejo identitete, strahovi, radovednosti in priznanja kot rezultati intimnih pogajanj. Pogajanje je seveda aktivno poseganje v kulturne forme in pomene ter predstavlja posameznike kot kreativne dejavnike, ki svoja čustva, spomine in zgodbe sami sestavljajo, predvsem pa sestavljajo svoje identitetne pripadnosti. V interpretaciji ugotovitev raziskave sta Rosi Braidotti in Esther Vonk posebej opozorili:

³ V besedilu navajam citate iz zaključnega poročila raziskave, ki je objavljeno na spletu (Passerini et al. 2004), v seznamu literature pa tudi knjižno izdajo raziskave (Passerini 2007).

Vsak/a, četudi samo občasno, doživlja sebe kot tujca/tujko, neznanca/neznanke v svoji državi, prostoru, okolju ali kulturi; nihče popolnoma ne sovпада s svojo nacionalno, seksualno, etnično, socialno, kulturno ali politično identiteto. To nas sili k identifikaciji z drugim, s tujcem. (Braidotti, Vonk 2004: 35)

Z izostritvijo ženske perspektive in uporabo avto/biografskih virov ter življenjskih pripovedi so se migracije prikazale skozi zapletene strukture družinskih odločitev, intimnih premislekov ter gosto stkanih osebnih in sorodstvenih vezi obeh spolov. Kot ugotavlja Passerinijeva:

Prizadevanje po spolnem zaznamovanju celotnih raziskovalnih področij, h kateremu je znatno prispevala ustna zgodovina, je posebej pomembno za študije migracij. Ker sem se sama nedavno angažirala na tem področju, sem hvaležna raziskovalkam, ki so se prve spraševale, na kakšen način lahko ženske pojmemo kot subjekt migracij v polnem pomenu besede, ne zgolj kot privrženke ali sprejemnice. (Passerini 2008: 204)

Pri nas so se raziskovalci in raziskovalke začeli z uporabo metod ustne zgodovine in z avto/biografskimi viri v migracijskih kontekstih ukvarjati šele nedavno. To seveda ne pomeni, da ni bilo opravljeno že precejšnje pionirsko delo, ki ga na tem mestu omenjam s hvaležnostjo, a nikakor celovito in poglobljeno. Prav tako v kratkem prikazu ne ločujem posebej raziskav ženskih in moških migracij, saj raziskovanje migracij v kontekstu subjektivnosti neizogibno razkrije, da so fenomeni raziskovanja »spolno obeleženi«.⁴ Povsem v skladu s pristopi, ki ločujejo izseljevanje in priseljevanje, pa se pokaže tudi raziskovanje migracij pri nas. Verjetno prva študija migracij, opravljena s pomočjo življenjskih zgodb, je delo Silve Mežnarić, ki je preučevala delavce iz drugih jugoslovanskih republik v Sloveniji in njihove družine ter odnos med delavci iz drugih republik in Slovenci (Mežnarić 1986). Bogato avtobiografsko gradivo, ki ga je zbrala med »avstralskimi Slovenci«, je Breda Čebulj Sajko predstavila obsežno in na neposreden način, z ohranitvijo značilnosti njihove govorice (Čebulj Sajko 1992), pomemben pa je tudi njen pregled etnološkega raziskovanja Slovencev po svetu od 1926 do 1993 (Čebulj Sajko 1999).

Zgodbe Aleksandrinc je začela prva zbirati Dorica Makuc in njihove avtentične pripovedi predstavila javnosti leta 1993. Raziskovanje teh izjemnih ženskih migracij nadaljujeta Katja Škrj (2009) in Daša Koprivec (2008). Marjan Drnovšek (2004, 2009), Aleksej Kalc (2004) in avtorica pričujočega besedila (Milharčič Hladnik 2005) so proučevali pisne in slišne korespondence migrantskih družin; Jernej Mlekuž (2009) je zbral življenjske zgodbe slovenskih zamejskih deklet na delu v severnoitalijanskih mestih; zbrane so tudi življenjske pripovedi slovenskih izseljenk in njihovih potomk v Združenih državah Amerike (Milharčič Hladnik 2003) ter zgodbe in pričevanja Slovencev na Švedskem

⁴ V slovenskem prevodu besedila *Je kategorija družbenega spola še lahko uporabna za ustno zgodovino?* (Passerini 2008: 202) je za angleški izraz *gendering* uporabljeno *ospoljenje*. Sama uporabljam za angleški izraz *gendered* kar *spolno obeleženi* in upam, da je prevod razumljiv.

(Lukšič-Hacin 2001). Marta Verginella (2004) je kontekstualno opremila in uredila vojni dnevnik tržaškega Slovence⁵, omeniti pa je treba tudi razstavo o slovenskem izseljevanju, ki jo je leta 2001 pripravil Muzej novejšje zgodovine z naslovom »Izseljenec: življenjske zgodbe Slovencev po svetu«. Za razstavo so številni raziskovalci in raziskovalke pripravili zanimive migrantske avto/biografije v kontekstu subjektivnosti.⁶

V zadnjih letih nastaja vedno več interdisciplinarnih študij, ki z avto/biografskimi viri in metodami ustne zgodovine preučujejo priseljevanje v Slovenijo. Špela Razpotnik je z Bojanom Deklevo raziskala življenjske stile potomcev priseljencev v Ljubljani (Razpotnik in Dekleva 2002), potem pa še posebej mlade priseljenke (Razpotnik 2004). Življenjske zgodbe tistih, ki so prišli v Slovenijo mladi in se tu postarali, so predstavljene v slovenskem delu mednarodne raziskave o staranju v tujih kulturah, ki jo je vodila in objavila Alenka Kobolt (2002). V antropološki maniri je zgodbe prebežnikov in njihove usode zbrala Uršula Lipovec Čebren (2002), prisilne priseljence iz Bosne in Hercegovine in njihovo življenje v Sloveniji pa je predstavila Natalija Vrečer (2007). O izkušnjah migrantk iz Bosne in Hercegovine ter Sovjetske zveze v Sloveniji pred in po letu 1991 je v sociološki doktorski disertaciji pisala Sanja Cukut (2008). Prav tako v doktorski disertaciji, vendar z antropološkim aparatom, je oblačilne prakse Bošnjakinj v Sloveniji raziskala Špela Kalčič (2009). Zelo zanimivo raziskavo prostitucije na Slovenskem v kontekstu migracij in trgovanja z ljudmi, ki je zgleden primer *gendered* raziskave, saj vključuje pripovedi žensk in moških, je opravila Mojca Pajnik (2008). Besedila nekaterih omenjenih avtorjev in avtoric so vključena v pravkar izdano monografijo *Krila migracij* (Milharčič in Mlekuž 2009), ki je v celoti posvečena življenjskim zgodbam migrantk – tako izseljenk kot priseljenk.

SKLEP

Za raziskovanje osebnih izkušenj posameznikov ter družbenih in zgodovinskih fenomenov z metodami ustne zgodovine je potrebna posebna lastnost. Natančno jo je opisala Gabriella Gribaudi:

Po mojem mnenju se ustne zgodovine ne moremo naučiti. Z ustno zgodovino se lahko ukvarja le tisti, ki ljubi pripovedovanje drugih, ki je pozoren do pripovedi na splošno, ki uživa v tem, da prisluhne in posluša. Znati mora spoštovati druge in njihove interpretacije življenja ter zgodovine. (Gribaudi 2007: 85)

Poleg spoštljivosti in pozornosti, pa je za raziskovalce avto/biografskih virov in življenjskih zgodb nedvomno pomembno zavedanje dejstva, da je intersubjektivnost

⁵ Tržaški Slovenec Bruno Trampuž je od 1942 do 1945 kot italijanski vojak »prepotoval« pot od Trsta preko Rima, Sicilije, Tunisa, Bengazija, Kaira, Port Saida, Haife, Visa, Somborja nazaj do doma. Morda nenavaden migrant, pa vendar posebej zanimiv z vidika »ospoljenja« zgodovine in migracijskih študij, saj je dnevnik pisal za ženo in otroke.

⁶ Ob razstavi je izšel katalog z zbranimi zgodbami z istoimenskim naslovom.

»vračšena« v konstituiranje subjekta, na kar v slovenski izdaji svojih izbranih del s številnimi primeri opozarja Luisa Passerini.

LITERATURA

- Braidotti, Rosi, Esther Vonk (2004). Feminist theories of subjectivity in a European perspective, v Luisa Passerini et al., *Gender relationships in Europe at the turn of the millennium: Women as subjects in migration and marriage* – GRINE, final report. Celotno besedilo na: http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/grine_en.pdf (15. 4. 2009)
- Cukut, Sanja (2008). Izkušnje migrantk v Sloveniji pred in po njeni osamosvojitvi, *Dve domovini / Two Homelands*, 28: 73–91.
- Čebulj Sajko, Breda (1992). *Med srečo in svobodo, Avstralski Slovenci o sebi*. Ljubljana: samozal.
- Čebulj Sajko, Breda (1999). *Etnologija in izseljenstvo, Slovenci po svetu kot predmet etnoloških raziskav v letih 1926–1993*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo.
- Dekleva, Bojan in Špela Razpotnik (2002). *Čefurji so bili rojeni tu. Življenje mladih priseljencev druge generacije v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Drnovšek, Marjan (2004). Osebnost in javnost v izseljenški korespondenci. *Dve domovini / Two Homelands*, 20: 113–149.
- Drnovšek, Marjan (2009). Sprejmi moj najlepši pozdrav od tvoje te ljubeče in zveste žene Francke. Mirjam Milharčič Hladnik, Jernej Mlekuž (ur.), *Krila migracij, Po meri življenjskih zgodb*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Gribaudi, Gabriella (2007). Un certo amore per il racconto degli altri. Alessandro Caselato (ur.), *Il microfono rovesciato. 10 variazioni sulla storia orale*. Treviso: Istresco.
- Kalc, Aleksej (2004). Pisma in magnetofonski trakovi kot komunikacijska sredstva in viri za preučevanje izseljevanja: primer tržaške družine v Avstraliji. *Dve domovini / Two Homelands*, 20: 153–174.
- Kalčič, Špela (2009). To je moj džihad, O tem, zakaj so se nekatere Bošnjakinje v Sloveniji začele pokrivati. Mirjam Milharčič Hladnik, Jernej Mlekuž (ur.), *Krila migracij, Po meri življenjskih zgodb*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Katalog razstave (2001). *Izseljenec: Življenjske zgodbe Slovencev po svetu*. Ljubljana: Muzej novejših zgodovine.
- Kobolt, Alenka (2002). *Zdej smo od tu – a smo še čefurji?*. Ljubljana: 12 družba.
- Koprivec, Daša (2008). Egiptovski otroci in njihove varuške aleksandrinke, *Etnolog*, 18: 167–186.
- Lipovec Čeburon, Uršula (ur.) (2002). *V zoni prebežništva. Antropološke raziskave prebežnikov v Sloveniji*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Lukšič-Hacin, Marina (2001). *Zgodbe in pričevanja, Slovenci na Švedskem*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Makuc, Dorica (1993). *Aleksandrinke*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.

- Mežnarič, Silva (1986). *Bosanci - A kuda idu Slovenci nedeljom?*. Ljubljana: KRT.
- Milharčič Hladnik, Mirjam (2003). Slovenian Women's Stories from America, *Dve domovini / Two Homelands*, 17: 47–60.
- Milharčič Hladnik, Mirjam (2005). Subjektivna realnost migracijskih procesov: brati, poslušati in razumeti migrantske izkušnje, *Dve domovini / Two Homelands*, 22: 169–196.
- Milharčič Hladnik, Mirjam in Jernej Mlekuž (ur.) (2009). *Krila migracij, Po meri življenjskih zgodb*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Mlekuž, Jernej (2009). Maledet?, Schiavitu? Ko oblastni glas utihne. Mirjam Milharčič Hladnik, Jernej Mlekuž (ur.), *Krila migracij, Po meri življenjskih zgodb*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Pajnik, Mojca (2008). *Prostitucija in trgovanje z ljudmi: Perspektive spola, dela in migracij*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Passerini, Luisa et al. (2004) *Gender relationships in Europe at the turn of the millennium: Women as subjects in migration and marriage* – GRINE, final report. Celotno besedilo na: http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/grine_en.pdf (15. 4. 2009)
- Passerini, Luisa, Dawn Lyon, Enrica Capussotti in Ioanna Laliotou (ur.) (2007). *Women Migrants from East to West. Gender, Mobility and Belonging in Contemporary Europe*. Berghahn: Oxford-New York.
- Passerini, Luisa (2008). Ustna zgodovina, spol in utopija. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Razpotnik, Špela (2004). *Preseki odvečnosti – Nevidne identitete mladih priseljenc v družbi tranzicijskih vic*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Sayad, Abdelmalek (2004). *The Suffering of the Immigrant*. Cambridge: Polity Press.
- Stanley, Liz (1992). *The auto/biographical I, The theory and practice of feminist auto/biography*. Manchester and New York: Manchester University Press.
- Škrj, Katja (2009). Komaj sem čakala, da zrastem in postanem aleksandrinka, Demitizacija Aleksandrink. Mirjam Milharčič Hladnik, Jernej Mlekuž (ur.), *Krila migracij, Po meri življenjskih zgodb*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Thompson, Paul (1988). *The Voice of the Past, Oral History*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Verginella, Marta (2004). *Suha pašta, pesek in bombe. Vojni dnevnik Bruna Trampuža*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Vrečer, Natalija (2007). *Integracija kot človekova pravica: prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji*. Ljubljana: ZRC SAZU, Andragoški center.

SUMMARY

ORAL HISTORY OF LUISA PASSERINI AND THE RESEARCHING OF MIGRATION IN THE CONTEXT OF SUBJECTIVITY

Mirjam Milharčič Hladnik

As the first selected works of an oral historian and theoretician Luisa Passerini has been just published in Slovenian language, the text intends to outline her theoretical and methodological argumentation of two concepts: subjectivity and intersubjectivity. The theme of subjectivity and intersubjectivity seems to me so important because Luisa Passerini defines it as the “privileged theme of (auto) research” (Passerini 2008) The text shows the applicability of the oral history and the auto/biographical material and also the urgent need for (auto) research in the context of migration studies. Migration is one of the most politicized research fields because it is a phenomenon, which is in all aspects – demographic, economic, social, political and cultural, directly connected to the establishing and strengthening of the hegemony and exploitation. For political reasons, migration has been divided into two separated parts – emigration and immigration, which was implemented in all scientific disciplines. In this way, the reductive approach has become the norm and the scientific terminology started to serve the ideological discourses.

Different and separated approaches in studying those who are coming and those who were (and are) leaving produce different perspectives, which make it difficult to see the migration process from both perspectives across time and space. It is obvious that a research approach, which allows migrants to tell their stories and researchers to hear them, breaks this division. There are no immigrants and emigrants who would be different groups of people. Those who come somewhere, have left a place already, and those who are leaving will at some point arrive. In recent years, we see a steady growth of research projects and books, which give the voice to the Slovenians, who left the country and to their descendants but also to those who come to Slovenia as workers, asylum seekers, forced migrants and subjects of trafficking. The text gives some examples of recent migration case studies, which also include the subjective experiences of women migrants or are based on their life stories.